

14. IN MEMORIAM

ELHUNYT TAGTÁRSAK

Sajnálattal közöljük, hogy a Társaság alapító tagjai, tagjai és a körünkben ismert kollégák közül elhunytak:

még 1997 előtt, de sajnálatos információhiány miatt nevük kimaradt az előző Értesítőtől

Gönczi Judit (1942-1995), az ORSI/HIETE szakorvosa, az Ultrahang Szekció (OBUS) vezetőségi tagja, 1981 óta társaságunk tagja;

Falus Miklós (1911-1996)*, a BM Korvin Ottó Kórház ny. osztályvezető főorvosa, az Ultrahang Szekció alapítója, volt elnöke majd örökös tiszteletbeli elnöke, 1972 óta társaságunk tagja;

az 1997. évi Értesítő megjelenése óta eltelt években

Tarján Imre (1912-2000)*, a SOTE emeritus professzora, akadémikus, társaságunknak alapításától 1985-ig elnökségi tagja majd tiszteletbeli elnöke.

Bertényi Anna (1929-2000)*, ny. főorvos, az OBUS - társaságunk első szekciója – alapítója, első titkára, 1972 óta társaságunk tagja;

Guba Ferenc (1919-2000)*, a SZOTE emeritus professzora, társaságunknak alapításától 1985-ig elnökségi tagja;

Turchányi György (1913-2001), a SOTE Biofizikai Int. ny. egyetemi tanára, alapító tag;

A MBFT alapítói és kezdeti időszakában tagjai közül 1998-2001 között elhunytak:

Frenyó Vilmos (1908-1998)*, az ELTE ny. professzora, a MBFT alapító elnökségi tagja;

Donhoffér Szilárd (1902-1999)*, a POTE honoris causa professzora, akadémikus, a MBFT alapító tagja;

Hoffmann Tibor (1922-2001)*, az OMFB ny. osztályvezetője, alapító elnökségi tag;

Tigyi András (1924-2001)*, a POTE emeritus professzora, alapító tag.

A fizika kultúrtörténete egyedülálló összefoglalójaként, széles körben tisztelt magyar szakértőjeként gyászoljuk

Simonyi Károly (1916-2001)*, professzort, a Műegyetem Kossuth- és Állami díjas honoris causa professzorát.

* Emlékező sorok a következő oldalakon.

FALUS MIKLÓS

(1911-1996)

Nagy veszteség érte a magyar orvostársadalmat: elhunyt dr. Falus Miklós, a magyar szonográfia egyik megalapozója.

1911. december 3-án született Pásztón. 1935-ben a Pécsi Orvostudományi Egyetemen szerezte diplomáját, melyet megelőzően két évig 1929-31 között a bécsi egyetemen is tanult. 1937-ben kezdte orvosi praxisát Madarason. Fialat orvosként messzi területeket járt be, számtalan szülést vezetett le falusi házaknál.

Rövid, de tartalmas orvosi gyakorlatát követően, sorstársaihoz hasonlóan, 1942 januárjától munkaszolgálatosként került a II. Magyar Hadsereg kötelékébe. 1943-ban a doni áttörésnél esett fogságba. A krenovoji fogolytáborban kitört tifuszbajrány alkalmával került ismét orvosi beosztásba és csak 1948. június 13-án, 6 év elteltével térhetett haza.

A Szabolcs utcai Kórházba került általános orvosi munkakörbe és itt szerezte meg szülész-nőgyógyász szakorvosi képesítését is. 1951-től közel negyed évszázadig dolgozott a BM Korvin Ottó Kórház szülészeti osztályán, melyet 12 évig, nyugállományba vonulásáig vezetett. Ezt követően is töretlen erővel dolgozott, immáron nyugdíjasként a Szamuely Kórház-Rendelőintézet nőgyógyászaként, egészen 81 éves koráig.

1972-ben alapító tagja volt az Európai Ultrahang Társaság magyar tagozatának és a Magyar Biofizikai Társaság Orvosbiológiai Ultrahang Szekciójának.

Az országban először alkalmazta az akkor még világújdonságnak számító bistabil ultrahangkészüléket, amely fekete-fehér pontszerű képek sorozatával ábrázolta a cystás és szolid képletek közti különbséget. Elsőként alkalmazta az ultrahangtechnikát a szülészeti-nőgyógyászatban és elsőként diagnosztizált patológiás terhességet ezzel az akkoriban forradalmian új eszközzel.

Magyarországon nemzetközileg elismert szinten végeztek ultrahangvizsgálattal kapcsolatos alapkutatást nem kis részben Falus doktor munkásságának köszönhetően. A világon először számoltak be olyan utóvizsgálatokról, amely az ultrahangvizsgálat biztonságosságát, veszélytelenségét támasztotta alá. Az új eredményeket felmutató orvostudományi kandidátusok egész sora tekinti Őt mesterének.

Iskolát teremtett. Minden magyar szülészeti-nőgyógyászati ultrahangvizsgálatot végző orvos kolléga, valamilyen vonatkozásban az ő tanítványa volt.

Módot nyújtott ultrahangkészülékek alkalmazására a társszakmákban is. Így kerülhetett sor az első tudományos kutatásokra a belgyógyászat, urológia és a gyermekgyógyászat területén. Az első, aránylag kis méretű hordozható ultrahangkészülék kipróbálására az ő tanácsai, javaslatai alapján nyílt lehetőségem, elindítva ezzel gyermekgyógyászati ultrahangvizsgálatok sorozatát.

* Megjelent az Orvosi Hetilap **138.** (1997) 10. számának 620. oldalán

Ott volt az Európai Ultrahang Társaság megalakulásánál, de bábáskodott a Magyar Ultrahang Társaság megszületésénél is. A Magyar Ultrahang Társaság és a MTESZ Orvosbiológiai Ultrahang Szekció örökös tiszteletbeli elnöke. 1986-ban a Washingtonban megrendezett Ultrahang Világkongresszuson a magyarországi pionírok doyenja, az ultrahang világtalálkozó meghívottja volt.

Az utóbbi évek, évtizedek során továbbra is figyelemmel kísérte a szakma fejlődését. Ha tehetette, és egészségi állapota megengedte, minden tudományos rendezvényen, kandidátusi védésen, habilitáción részt vett, amikor büszke lehetett barátai, tanítványai eredményeire.

Mindvégig megmaradt gyakorlati szülészornak, nyugállományba vonulását követően is, jóformán az utolsó pillanatig gyakorolta szakmáját.

A Magyar Ultrahang Társaság és a magyar tudományos élet fájdalommal gyászolja elvesztését. Tisztelettel emlékezünk Rá. Szeretném, ha átplántálódna belénk - a mai zűrzavaros világban is - az Ő opptimizmusa és derülátása. Megjárt háborút és munkaszolgálatot, csak hosszú évek múlva térhetett vissza családjához, mindvégig megőrizve hitét.

Csendesen távozott el közülünk 85 éves korában a magyar szülészeti-nőgyógyászati ultrahang nagy öregje, a Magyar Ultrahang Társaság örökös elnöke és megalapítója. Még megérhette, hogy az Európai Ultrahang Társaság 9. Kongresszusa Magyarországon került megrendezésre.

HARMAT GYÖRGY

TARJÁN IMRE

(1912–2000)

2000. január 19-én, életének 88. évében elhunyt Tarján Imre professzor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az MTA Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának volt elnöke, a Semmelweis Egyetem emeritus professzora, az Egyetem volt tudományos rektorhelyettese, az Általános Orvostudományi Kar volt dékánja, az Egyetem Biofizikai Intézetének harminckét éven át igazgatója, az Eötvös Collegium tagja, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat tagja, a Kristályfizikai Szakcsoport tiszteletbeli elnöke, a Magyar Biofizikai Társaság alapító tagja és tiszteletbeli elnöke, az Európai Fizikai Társulat, valamint a SOTE Baráti Kör tagja.

Tarján professzor élete igen színes, sokrétű. Alapszakmájának, a fizikának oly sokféle területén túl számos határterületen is maradandót alkotott. Ennélfogva egy megemlékezés keretében csupán bizonyos szempontokat tudok kiemelni.

Szeretném bemutatni Tarján professzort,

a tanárt és pedagógust,
a tudóst,
és végül az embert.

Természetesen ez a három kép nem független egymástól, hanem egyik a másikat erősíti, motiválja. A nekrológ erősen szubjektív lesz, hiszen ismeretségünk közel ötven évre nyúlik vissza.

1. *Tarján professzort, a tanárt* én az 50-es évek legelején az orvostanhallgatóknak tartott orvosi fizika előadásokon ismertem meg. Ő volt akkor az egyetem legfiatalabb tanszékvezetője, és a medikusok körében arról volt nevezetes, hogy a Puskin-utcában nem lehetett őt megelőzni a köszönésben. Előadásai nagyon népszerűek voltak, jellemző volt, hogy azokat példás fegyelemmel, mindig pontosan kezdte és fejezte be, mondanivalóját mintaszerű demonstrációs kísérletekkel színesítette és rendkívüli képességgel rendelkezett arra, hogy a lényegét világosan fogalmazza meg. Jóval később, már mint munkatárs tudtam meg, hogy ő minden előadására igen alaposan készül: Előre kidolgozza az előadás teljes "koreográfiáját", azaz az érdeklődést felkeltő kérdéseket, a kísérletek bemutatásának helyét, az esetleges vicceket stb.

Legendás *pedagógiai érzékét* valószínűleg a családi házból, génjeiben hozta magával: édesapja is pedagógus, elemi iskolai igazgató volt Szolnokon. Szokás beszélni "poeta natus"-ról és "poeta doctus"-ról. Ennek analógiájára azt mondhatjuk, hogy Tarján Imre "paedagogos natus"-nak tekinthető. A "paedagogos natus" istenadta képességét azonban részben a külső körülmények, részben későbbi tanulmányai "paedagogos doctus"-szá csiszolták: a szolnoki Verseghy Ferenc gimnáziumban, mint kiváló tanuló (főként matematikából-fizikából) több társát korrepetálta, így már korán, a középiskolai években módja volt rájönni arra, hogy hogyan lehet világosan megmagyarázni a legnehezebb kérdéseket is.

Egyetemi éveiben matematikát-fizikát hallgatott, de - bár nem volt kötelező, - beiratkozott a Tanárképző Intézetbe is, így pedagógiát, módszertant is tanult, és tanári oklevelet szerzett, azaz "tanult" pedagógussá is vált. Az egyetemi évek után Tarján Imre a Debreceni Egyetem Orvostudományi Intézetében Gyulai Zoltán professzor irányításával helyettesként végzett oktató munkát: orvostanhallgatóknak tartott fizikai laboratóriumi gyakorlatokat. A fiatal gyakornok ekkor alig néhány évvel volt idősebb tanítványainál. Vonzó egyéniségével számos barátot szerzett magának, akik jóval később, budapesti egyetemi működése során is szívesen felkeresték, tanácsot kértek tőle, és meghallgatták alkalmi beszámolóját a fizika legújabb eredményeiről. A debreceni gyakornokoskodás után *tanári állást* vállalt az ország különböző középiskolaiban. Ennek főbb állomásai: Ipolyság, Pestszentlőrinc, majd a Trefort utcai Mintagimnázium voltak. Ezek a tanítványok felnöve, hírnevet szerezve is szeretettel vették körül, és később közülük többekhez szoros baráti szálak fűzték.

Tarján Imre 1950-ben nyert *egyetemi tanári kinevezést* a Budapesti Egyetem Orvosi Fizikai Intézetébe. Itt feladata volt, hogy orvostanhallgatóknak fizikát oktasson. Az orvostanhallgatók nem kedvelték az alapstúdiumok között a fizikatanárokkal közös tematikájú fizika-tanulmányokat. Nem látták át ugyanis, hogy későbbi pályájukon ennek hasznát vehetik. Tarján professzor pedagógus-vére ezen a poszton is megmutatkozott: felismerte, hogy a leendő orvosok számára "orvosi orientációjú", és mindig modern fizikát kell oktatni, és pedig mind a tantermi előadásokon, mind a laboratóriumi gyakorlatok keretében. Ezt a maga számára kitűzött feladatot szívós, kitartó munkával meg is valósította, olyan "orvosi orientációjú" oktatási tematikát fejlesztett ki, ami nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is egyedülálló.

A tematikát "édes gyermekének" tekintette, és nyugállományba vonulása után is szeretettel gondozta. Egyetemünkön jelenleg is használt magyar nyelvű tankönyv a "Biofizika alapjai" (Semmelweis Kiadó, Budapest) 9 kiadást ért meg az ő szerkesztésében, ill. társszerkesztésében – és természetesen számos fejezetet ő maga írt is. A könyvet, ill. a benne megtestesülő oktatási tematikát sohasem tekintette véglegesnek, mindig törekedett arra, hogy a fizika legújabb eredményei, amik orvosi szempontból érdekesek lehetnek, helyet kapjanak az anyagban, - természetesen az orvostanhallgatók igényeinek megfelelő terjedelemben és mélységben. Az egyetemen kifejtett tevékenységét az Orvosegyetem olymódon is elismerte, hogy fizikusként dékáni és rektorhelyettesi megbízatással tisztelte meg.

Tarján professzor élete utolsó éveiben a tankönyv legutolsó kiadásának modernizálásában, átdolgozásában még mindig aktív szerepet vállalt. -- Az utóbbi 10 – 12 évben a tankönyv angol és német nyelveken is megjelent, az előbbi az Akadémiai Kiadó, az utóbbi a Semmelweis Kiadó gondozásában ért meg három-három kiadást. Az idegen nyelvű kiadásokat nemcsak az Orvosegyetemen tanuló német, ill. angol nyelvű évfolyamok használják, hanem dán, horvát, USA-beli egyetemi oktatók is alkalmazták orvostanhallgatók biofizika, ill. egészségügyi fizikus hallgatók orvosi orientációjú fizika oktatásában.

2. Tarján Imrét, a tudóst a *Magyar Tudományos Akadémia tagjává* választotta, munkásságáért számos elismerésben részesült. Többek között Kossuth- és Állami Díj kitüntetés tulajdonosa volt, megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét és 1998-ban életművéért a Magyar Tudományos Akadémia aranyérmét nyerte el. Erre a kitüntetésre nagyon büszke volt, és pedig joggal, hiszen a tudós testület minden évben egyetlen ilyen érmet adományoz az arra leginkább érdemes tagjának, és ezt 1998-ban ő nyerte el.

A tudósi pálya, a fizikus kutatói karrier felé Tarján Imrét ugyancsak a Verseyhy Ferenc gimnázium indította el: a szigorú iskola jeles tanulóját kiváló matematika-fizika tanára, Horváth Gyula, buzdította arra, hogy vegyen részt az országos középiskolai tanulmányi versenyen fizikából. Tarján Imre helytállt, megnyerte a versenyt. Erre az eseményre mindig nagyon szívesen emlékezett vissza, és nyilván ez is egyengette további életútját. A jeles érettségi eredmény után beiratkozott a Budapesti Tudományegyetem fizikus szakára és felvételt nyert az Eötvös József Collegiumba. A kollégium szelleméről gyakran beszélt, gyakran emlékezett meg arról, hogy milyen nagy hatással volt későbbi életére: egyetemi és kollégiumi oktatóiban megismerhette a 30-as évek szellemi életének kiválóságait, elsajátította a tanulást, az ismeretszerzést, a

kemény munka szeretetét, megtanulta, hogy minden kis eredményért meg kell küzdeni. Mivel a kollégiumban együtt élt és dolgozott nyelvészekkel, történészekkel, néprajzosokkal és még számos más tudomány megszállott művelőivel, tanulmányozóival, megtanult tisztelni minden tudományt, és megtanulta megbecsülni az elért eredményeket.

Kutatói pályáját Debrecenben Gyulai Zoltán professzor mellett kezdte meg, éspedig az akkor éppen kialakulóban lévő *szilárdtest-kutatások (kristályfizikai)* hazai kezdeteibe kapcsolódott be. Ilyen témából írta egyetemi doktori dolgozatát is, amit 1939-ben "summa cum laude" minősítéssel védett meg. A világháború néhány évre megszakította a tudományos pálya ívét, azonban Gyulai professzorral fennmaradt a jóbaráti kapcsolat. Tarján Imre 1950-től, a Budapesti Egyetem Orvosi Fizikai Intézetének élén is folytatta a mesterséges kristályok tulajdonságainak tanulmányozását. Jó érzékkel azt is felismerte azonban, hogy orvosi környezetben olyan kérdésekkel kell foglalkozni, amik az orvosi diagnosztika, a terápia, a kutatás szempontjából is jelentőséggel bírnak, vagy bírhatnak. Megmaradva a Gyulaiival megkezdett irányznál, a mesterséges kristályoknál, és tekintetbe véve az ország akkori lehetőségeit a NaJ(Tl) kristállyal és más, a *radioaktív részecskék/fotonok* kimutatására alkalmas kristályokkal kezdett foglalkozni. Akkoriban vált ugyanis ismertté nálunk a Svédországban működő Hevesy György felismerése arról, hogy a radioaktív izotópok kémiai-biológiai viselkedésüket tekintve nem különböznek a közönséges (nem radioaktív) izotóptól és így felhasználhatók az életfolyamatok tanulmányozására. Érthető, hogy az orvosok, biológusok érdeklődésükkel ezidőtájt a radioaktív izotópok alkalmazási lehetőségei felé fordultak. Az alkalmazásnak elengedhetetlen feltétele volt jó hatásfokú detektálási módszerek kidolgozása, amire a NaJ(Tl) kristály ideális volt. A hazai megvalósítás a Tarján Imre által vezetett Orvosi Fizikai Intézet oktató-kutató gárdájának nevéhez fűződik.

Tarján Imre tudományos tevékenységére nem az egyedülálló tudós magányos kutatása volt jellemző, hanem *tudományos iskolát*, sőt iskolákat teremtett. A tudományos problémákat dinamikusan szemlélte, állandóan készen állt a megújulásra, és erre buzdította munkatársait is. Gyakran említette, hogy míg régebben a kutatók öregedtek meg, és a kutatási témák "öröklődtek", manapság viszont a téma előbb "öregszik" meg, mint a kutató, tehát a váltás érdekében megfelelő időben kell a témát átalakítani. A szilárdtestfizika területén a megújulás egyaránt vonatkozott a problémafelvetésre és az alkalmazott metodikákra. Tanítványaival ugyan tovább folytatta a kristályok, kristályhibák optikai, elektromos stb. viselkedésének kutatását, de egyre inkább kiszélesítette mind az alkalmazott elméleti és kísérleti módszerek, mind a vizsgált kristályok és alkalmazásuk körét. A *Tarján-féle kristályfizikai iskola* ma a Magyar Tudományos Akadémia Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézetében él tovább. Mai utódai, szilárdtest-kutatással foglalkozó tanítványai a megkezdett úton járva, folytonosan megújulva nagy hazai és nemzetközi elismertséggel rendelkeznek.

A másik tudományos iskola, ami Tarján Imre körül alakult ki, a *biofizikai iskola* volt, kezdetei a 60-as évekre nyúlnak vissza. Az új iránt érzékeny Tarján professzor számára nem, de akkortájt mind a fizikus, mind a biológus közösségek számára túlságosan is merésznek tűnt az a gondolat, hogy a biológiai makromolekulákat a szilárdtestekkel analóg rendszereknek tekintsük, és ebből a szemléletből kiindulva

tanulmányozzuk e makromolekulák szerkezete és a biológiai működés közti kapcsolatot. Tanulmányozandó biológiai rendszerként az akkor tudományos újdonságnak számító nukleoproteidek, illetve részrendszereik, a fehérjék, nukleinsavak, nukleotid bázisok szolgáltak. (A DNS szerkezetének feltárása ugyanis akkortájt járta be a tudományos közvéleményt: 1962-ben nyertek felfedezői Nobel-díjat.)

Tarján Imre nemcsak aktív tevékenységével, de tekintélyével is támogatta ennek a kutatási iránynak a fejlődését. A Tarján-féle biofizikai iskola kutatásai ma a Semmelweis Egyetem Biofizikai és Sugárbiológiai Intézetében folynak, és pedig két jelentős irányban: egyrészt a ma elérhető legkorszerűbb fizikai szerkezetvizsgáló módszereket alkalmazó *szerkezeti biofizika* amit Tarján professzor a 70-es évek végén kezdeményezett, másrészt a mindannyiunk és közelebbi, valamint távolabbi jövőnk számára is érdekes *környezetbiofizika* irányában. Ez utóbbi irány a biológiai károsodást kiváltó külső hatások (pl. természetes és mesterséges ultraibolya sugárzás, vegyszerek) mérési lehetőségeit, az általuk okozott biológiai kockázat becslését tanulmányozza. Mindkét kutatási irány számos nemzetközi kapcsolattal, együttműködéssel és nemzetközi elismertséggel új utakat is kijelölve folytatja azt a hagyományt, amit Tarján professzor elindított.

3. Tarján Imre eredményei, amiket mint tudós, mint tanár ért el, *kiváló emberi tulajdonságain* alapultak. E tulajdonságok egy részét otthonról, génjeiben kódoltan hozta magával, más részét az iskolák nevelő hatásán kívül saját akaraterejéből, önnevelés révén fejlesztette ki. Néhány jellemző mozzanat: Minden kérdést, amivel csak foglalkozott, nagyon alaposan megvizsgált. Ha írt, akkor igen precízen fogalmazott, külön gondot fordított arra, hogy írásai mind szakmailag, mind nyelvileg helyesek legyenek. Ugyanezt megkövetelte a munkatársaktól is. Minden, az intézetből kimenő levelet, publikációt átnézett, és ha szükséges volt, akkor át is dolgozott. Bár néha ezt a munkatársak nem fogadták szívesen, azt mindig el kellett ismerni, hogy az átdolgozás a munka előnyére vált.

Tarján professzor egész életében nagyon *nyitott volt minden újdonság iránt*: viszonylag idős korában, már a 60. éve felé tanult meg autót vezetni, és túl a 80-on ült a felhasználóbarát számítógép mellé, hogy megismerje minden csínját-bínját, és hihetetlen szorgalommal összeállítsa kedvenc kis “füzeteit”. Ez a szorgalom és céltudatos munka, ami egész életét jellemezte, életének utolsó éveiben a saját és az intézet múltjának felmérésére és összegzésére irányult, és ez mindnyájunk nagy szerencséje. Ennek eredményeként megörökítette életének szinte minden mozzanatát, összegyűjtötte összes megjelent tudományos munkáit, tudománytörténeti értékű visszaemlékezéseit, az általa mondott nekrológokat és a felsőfokú oktatás, a felsőfokú pedagógia területén publikált, vagy konferenciákon elhangzott beszédeit. Mindezeket a kiadványokat saját erejéből sokszorosította, bekötötte, és szétosztogatta barátainak, ismerőseinek. Ránk is maradt néhány példány mindegyikből, kézbe vehetjük precizitást, igényességet, fegyelmezett kötelességtudatot sugárzó gondolatait. (*Lásd pl. a 236-237. oldalon. – a szerk.*)

Szelid derűje, bölcs embersége nagyon hiányzik, de egyúttal arra figyelmeztet, hogy emlékéit, szellemi hagyatékát megőrizzük, továbbvigyük, és igaz emberségére kegyelettel emlékezzünk.

RONTÓ GYÖRGYI

BERTÉNYI ANNA

(1929-2000)

2000. május 7-én meghalt dr. Bertényi Anna az orvostudomány kandidátusa, a Magyar Biofizikai Társaság Ultrahang Szekciójának volt titkára.

Az Ultrahang Szekciót az azóta ugyancsak elhunyt Falus Miklóssal együtt ők hozták létre 1972- ben, mert felismerték, az ultrahang diagnosztika alkalmazásainak lehetőségét.

Bertényi Anna harcolt azért, hogy ez az új diagnosztikai eljárás polgárjogot nyerjen a medicina különböző területein, sokat dolgozott azon, hogy az ultrahang–diagnosztika szakorvosi minősítést nyerjen. Mint szemorvos kandidátusi értekezését is ebből a tárgykörből írta, az intraocularis daganatok ultrahang diagnosztikájáról, amire mindvégig büszke volt.

Hosszú évek óta súlyos beteg volt, amit csak azok tudtak akiknek ő elmondta, mert ezt aktivitásán nem lehetett észrevenni. A legutolsó időszakig Társaságunk lelkes tagja volt, amit jellemez, hogy Szekciója a május 19-én tartott küldöttközgyűlésre küldöttnek delegálta. Oda sajnos már csak a halálhíre érkezett.

Személyében sokan közeli jó barátunkat veszítettük el benne és sokan vagyunk, akik - mint beteget – kiváló személyként, együttérző orvosként emlékeznek majd rá.

A Társaság nevében, és a barátok nevében mondhatom, hogy kedves lényének emlékét megőrizzük! Juhász Gyula szavaival: Anna örök.

GIDÁLI JÚLIA

GUBA FERENC

(1919-2000) *

82 éves korában, 2000. június 15-én elhunyt dr. Guba Ferenc, emeritus professzor a Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Biokémiai Intézetének nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanára, 1971-81 között a Magyar Biokémiai Társaság (MTA) elnöke, 1981-89-ig a Magyar Biokémiai Egyesület alelnöke, a Federation of European Biochemical Societies elnöke 1974-76 között.

1919-ben Győrben született, iskolai tanulmányait Aradon végezte. A második világháború éveiben került Szegedre vegyészetet tanulni. Érdeklődése és tehetsége már hallgatóként a Klebelsberg miniszter által megálmodott „Magyar Göttinga” egyik

* Megjelent: Biokémia **24.** 23. sz. 96. old. (2000.)

tudományos központjába, a Szent-Györgyi Albert vezette Orvosi Vegytani Intézetbe vonzotta. Olyan munkatársak mellett kapcsolódhatott bele a Szent-Györgyi vezette intézet pezsgő tudományos és közösségi életébe, mint Straub F. Brúnó, Banga Ilona, Laki Kálmán. A klasszikus izombiokémiai kutatások aranykorában, a háború okozta nehézségek ellenére, nemzetközi mércével is jelentős eredményeket ért el. A miozin fehérje tisztításához használt oldat mind a mai napig "Guba-Straub solution" címkével jelölve található meg a legtöbb izomfehérje-kutató laboratórium jégszekrényében. A fibrillin nevű fehérje leírásával elsők között fordult érdeklődése a izom citoskeletális vázát alkotó molekulák irányába. Ugyanezt a fehérjét évtizedek múlva a japán Maruyama professzor „titin” néven tette világhírűvé, elismerve Guba professzor úttörő szerepét ezen molekula felfedezésében.

Guba Ferenc Budapestre követte Szent-Györgyi Albertet, de annak külföldre távozása után is itthon maradt és a hazai elektronmikroszkópia megteremtésében vállalt szerepet. 1968-ban tért vissza Szegedre, az orvoskar Biokémiai Intézetének vezetőjeként. Néhány év alatt keze alatt megszületett a Szent-Györgyi Albert izombiokémiai munkásságát folytató tudományos iskola. Derűs, békességkedvelő természete, a fiatalokat felkaroló, de szabad, önálló munkára sarkalló szellemisége nagy számban vonzotta a diákkörösöket. Többen közülük később nemzetközileg elismert tudományos pályát futottak be, belgyógyász, fül-orr-gégész, biokémikus professzorok, osztályvezető főorvosok lettek. A Szent-Györgyi iskola külföldre került tagjai, Gergely János, Wilfred Mommaerts, Martonosi Antal, Csapó Árpád már a hetvenes-nyolcvanas években rendszeres vendégei voltak Guba professzor intézetének. Az akkori nehéz körülmények között külföldi meghívásokkal, közös pályázatokkal segítették a kutatómunkát. Dékáni, tudományos rektorhelyettesi megbízatásait szolgálatnak tekintette, és mindig a természettudományok egyetemessége, a hallgatók személyiségének tisztelete, tartalmas értelmiségi életre nevelése mellett szállt síkra.

Guba professzor 1989-es nyugállományba vonulását követően is - egy néhány éves kitérőt leszámítva - sikerült megőrizni és továbbvinni az intézet Klebelsberg miniszter és Szent-Györgyi professzor által örökül hagyott szellemiségét. Fiatalos lendülete, érdeklődő jókedve, kedvessége mindenkit magával ragadott. A nyolcvanadik születésnapjára kapott nyolcvan szál rózsát utánozhatatlan eleganciával osztotta szét az ülésen részt vevő hölgyek között.

Személyében többszörösen kitüntetett tudóst, egyetemi vezetőt, tankönyvíró tanárt és egy őszinte jó barátot gyászolunk. Emlékét kegyelettel megőrzzük.

DUX LÁSZLÓ

In memoriam prof. dr. Guba Ferenc

Úgy érzem most kell nyilvánosan megköszönni Neked kedves Feri, hogy melletted és Veled dolgozhattam több mint tíz évig. Élvezhettem munkám során vezetői bölcsességedet és azt, hogy bekapcsolódhattam az izom-kutatásba. A SZOTE Biokémiai Intézetében dolgozni hasznos és kellemes volt.

Guba Ferenc professzor előadás közben ill. dékánként köszönti tanítómesterét, Szent-Györgyi Albertet 1973-ban Szegeden.

A tanszéken belül spontán kialakult egy eredményesen működő biomechanikai kutatócsoport, amely bázisát képezte a félhivatalosan létrehozott sportélettani laboratóriumnak, amelyben az intézetben megépített „SZEGED” mechano- és JAEGER spiro-ergométer összekapcsolásával mértük az emberi szervezet izom-, keringési- és légzőszervi-rendszerének paramétereit.

Guba Ferenc alapító tagja volt a Magyar Biofizikai Társaságnak és tanszékvezető egyetemi tanárként szeretett volna a SZOTE-n egy biomechanikai kutatásokat folytató intézményt létrehozni. Úgy gondolta, hogy a fenti laboratórium a kutatócsoporttal együtt jó bázisa lehetne ennek. Sajnos, nyugdíjba vonulásáig ezt nem sikerült megvalósítania. Ezután különböző okok miatt a csoport felbomlott és én Kecskemétre mentem tanszékvezetőnek.

Később a szegedi hétvégeken többször találkoztam Guba professzorral és ilyenkor a jövőről beszélgettünk. Tervezte, hogy új munkahelyemen meglátogat. Legutóbb a kecskeméti Biofizikus Kongresszusra hívtam meg. A sors másként rendelkezett és erre már nem jutott ideje. Szíve kezdett rendetlenkedni és műtétre készült. Ez végérvényesen elmaradt! Búcsúzó Tőled egykori csoportom nevében is. Emlékedet megőrizzuk! Isten Veled!

TÖRÖK ATTILA

FRENYÓ VILMOS

(1908-1998) *

Frenyó Vilmos 1908. szeptember 27-én született Budapesten. Édesapja Frenyó Sándor természetrajz-angol szakos középiskolai tanár volt. Elemi iskolai tanulmányait a Deák-téri evangélikus iskolában 1922-ben fejezte be, majd a Fasori Evangélikus Főgimnáziumban tanult tovább 1926-ig. Ezután kénytelen volt megszakítani a gimnáziumot, mert a család anyagi helyzete miatt szakmát kellett tanulnia és ezért 1926-ban Bukarestben élő nagynénje családjához utazott. Öt évet töltött ott és golyócsapágygyártásból segédlevelet szerzett. Ez a képzés jelentősen hozzájárult műszaki érzékének, technológiai készségeinek fejlesztéséhez. Ilyen irányú képességeit segítette az is, hogy Budapesten bognárinás képesítést is szerzett, melynek keretében sokat megtanult a fáról, és ezek az ismeretek későbbi biológiai tanulmányait megkönnyítették. A hét éves kényszerpályát befejezve két év alatt rendkívüli szorgalommal elvégezte a hiányzó négy gimnáziumi évet, majd 1932 szeptemberében a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészettudományi karának biológia-kémia tanárszakos hallgatója lett.

Egyetemi évei alatt, tanulmányai mellett számos ismeretterjesztő cikket is írt különböző lapokba, ami nemcsak lényeglátó készségét és ismeretátadó képességét fejlesztette, hanem a cikkekért kapott szerény honorárium anyagi támaszt is jelentett számára. Tehetsége, szorgalma, rátermettsége hamar felhívta magára professzorai figyelmét, aminek eredményeként először 1935-től díjtalan gyakornokként, majd egy év múltával immár díjas gyakornokként dolgozott az egyetem Paál Árpád vezette intézetében. Diplomáját 1937-ben szerezte. Kutató munkája Orsós-Orován Ottóhoz kapcsolódva indult, aki a növényi szövetenyésztés hazai úttörőjének tekinthető. Orsós-Orován 1939-ben bekövetkezett halála után a fiatal munkatárs, a jó tollú barát, Frenyó Vilmos *Fehérköpenyes rabszolgák* című könyvében írta le kutatói működésének első éveit, s állított egyúttal emléket az elhunyt barátának, kollégának.

1943-ban *summa cum laude* doktorált, majd Gimesi Nándor citológus-fiziológus professzor adjunktusaként dolgozott, helyileg a Fűvészkertben. Az ötvenes évek első felében a Gödöllői Agrártudományi Egyetem felkérésére félállású professzorként megszervezte az agráregyetemi növényélettani oktatást és magát a tanszéket is. Emellett azonban az időközben Eötvös Loránd Tudományegyetemmé vált pesti egyetemen is megtartotta állását, ahol Gimesi Nándor után 1952-1954 között egy szovjet vendégprofesszor, N. G. Potapov munkatársaként, majd Jámbor Béla docens tanszékvezetése alatt dolgozott. 1956-ban kapott megbízást az ELTE Növényélettani Tanszék vezetésére, mely beosztást ezután 17 éven át, 1973-ig töltötte be. Közben 1965-ben megszerezte a biológiai tudomány doktora fokozatot. 1973 után – tanszékvezetői megbízatása lejártát követően – immár beosztott professzorként, majd tanácsadóként még hosszú éveken át rendszeresen bejárta a tanszékre. Amikor ezt már ritkábban tette, otthoni dolgozószobája vette át a laboratórium funkcióját.

* Bővebb változata megjelent: Botanikai Közlemények, 85. 1-2. füzet (1998.)

Az életpályának a munkahelyek, az évszámok, a beosztások csak vázát, keretét jelentik. Ennél fontosabb az a tartalom, ami Frenyó Vilmos életét kitöltötte, munkásságát meghatározta. Több mint 300 tudományos dolgozat és többszáz ismeretterjesztő cikk fémjelzi tevékenységét. Számos könyv, tankönyv szerzője, társszerzője, így a következők: *Növényélettan* (1959), *Növényélettani kísérletek* (1962), *Rejtelmes-e a növényi élet* (1970). Számos növényélettani vizsgáló módszert alakított ki, fejlesztett tovább, pl. a növények tápanyag-ellátottságának diagnosztizálására (1965), a szén-dioxid szövetekbeni gyors meghatározására (1964), a növények cseppanalitikai vizsgálatára (1966). Nem egy újítása, módszere kapott szabadalmi oltalmat, így a vasúti talpfák konzerválásával, a cellulózbontó mikroorganizmusok semlegesítésével, a katalázaktivitást és a szén-dioxid mennyiséget regisztráló műszerrel kapcsolatos újításait lajstromozták szabadalomként. A szén-dioxid mennyiségének meghatározására szolgáló, rendkívül nagy érzékenyséű műszere, a FREWIL, mellyel - mint büszkén emlegette - még egy hangya légzését is meg lehet mérni, nemzetközi fórumokon, kongresszusokon és kiállításokon – s nemcsak növényélettani alkalmazásokban – szép sikerrel szerepelt. Oktató, ismeretterjesztő és tudományos munkásságáért hivatalos elismerésekben is részesült, így kormánykitüntetésekén túl megkapta a TIT aranykoszorús jelvényét, a Magyar Biológiai Társaság Gorka Sándor díját, az ELTE jubileumi érmét. 85. születésnapja alkalmából baráti hangulatban köszöntötték az ELTE Növényélettani Tanszékén egykori tanítványai, amikoris megkapta a Magyar Növényélettani Társaság elismerő oklevelét is.

Nevéhez fűződik a tanszéki előadóteremben a zártláncú televíziós rendszer kialakítása, ami minden más hasonló rendszert megelőzve kezdett működni a karon, s melynek segítségével élettani kísérleteket, akár mikroszkópi beállításokat tudott a hallgatókhoz közel vinni. A szemléltetés az egyetemi oktatásban, valamint általában az ismeretterjesztés lételeme volt. Olyan közeg volt ez számára, melybe ha került, szinte felfrissült, megfiatalodott. Nem véletlenül készültek vele tévésorozatok, nem véletlenül volt aktív tagja a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak, s tartotta előadások sorát országszerte.

Egy sor tudományos társaságnak volt tagja, melyek közül talán a Magyar Biológiai Társaságban, annak is Botanikai Szakosztályában volt a legaktívabb, ahol különböző tisztségeket is viselt.

Mindig is tudott és szeretett írni. Kísérleti leírásai, az azokhoz fűzött magyarázatok, de talán leginkább regényes önéletírásai, rendkívül olvashatóak.

SZIGETI ZOLTÁN

DONHOFFER SZILÁRD

(1902-1999) *

1999. január 12-én elhunyt Donhoffer Szilárd, a magyar orvostudomány kiemelkedő egyénisége, a Pécsi Orvostudományi Egyetem aranykorának utolsó nagy képviselője. 1902. július 3-án Budapesten született. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvoskarán végezte 1920-26-ban. Ebből egy fél évet a bécsi egyetemen töltött. 1926-ban a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Belklinikáján kezdte meg orvosi működését. Az I. világháború után 1921-ben Pécsre telepített pozsonyi Magyar Egyetem Orvoskara ebben az évben kezdte meg a már minden évfolyamra kiterjedő egyetemi szintű oktatást. Felejthetetlen élmény marad Donhoffer professzor 1996 októberében az Egyetem tiszteletbeli professzorává avatásán tartott honoris causa székfoglaló előadása. Ebben életre keltette Pécs városának, az egyetem és ezen belül a Belklinikának akkori helyzetét, és elemezte, hogy ezekből a szegényes adottságokból hogyan alapozta meg néhány év alatt a pécsi alap- és posztgraduális képzés jó hírét.

Donhoffer Szilárd 1926-tól kisebb megszakításokkal 1949-ig dolgozott a pécsi Belklinikán. Ebből egy évet az Aberdeeni Egyetem Élettani Intézetében töltött. 1944-től 1949-ig a Pécsi Orvostudományi Egyetem Kórélettani Intézetének megbízott vezetője, 1949-74-ig tanszékvezető professzora, 1961-64-ig az egyetem általános rektor-helyettese, 1964-67-ig pedig rektora volt. 1936-ban lett az anyagcsere-betegségek, majd a belgyógyászati diagnosztika magántanára, 1943-ban c. rk. tanár, 1951-ben az orvostudományok doktora és 1964-ben az MTA levelező, majd 1973-ban rendes tagja. 1973-80-ig az MTA Orvosi Osztályának nagy tekintélyű elnöke, számos tudományos bizottság tagja és a Magyar Élettani Társaság elnöke volt. Munkásságát 1961-ben Kossuth-díjjal, 1972-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával, 1982-ben a Népköztársaság Zászlórendjével tüntették ki.

1994-ben elnyerte az MTA legmagasabb kitüntetését, az Akadémiai Aranyérmét. A Pécsi Orvostudományi Egyetem örökös tiszteletbeli professzorává, Pécs város pedig díszpolgárává választotta. Külföldi elismerései közül kiemelem, hogy 1964-ben a Montreali McGill Egyetem és az Egyesült Államok Los Angeles-i Egyetemének vendégprofesszora, a Nemzetközi Élettani Társaságok Uniója 1980-as kongresszusa nagy sikerű termoregulációs szimpóziумának elnöke volt.

Mindezen magas hazai és nemzetközi elismerés mellett méltatlan sérelmek is érték. 1946-ban koholt vádak alapján állásvesztésre ítélték és csak 1948-ban helyezték vissza állásába. 1953-tól az MTA Orvosi Osztálya ismételtlen ajánlotta levelező tagságra, de külső politikai vétók következtében csak 1964-ben lett az akadémia levelező tagja. Emberi nagyságát, jellemének integritását mutatja, hogy ezek a méltatlanságok sosem tettek politikailag elfogultá, mindig kristálytisza ítélőképességgel állt ki politikai felfogásbeli különbségtétel nélkül a közjóért, a betegek érdekeiért, a magyar egészségügy és a magyar tudományos kutatás tisztaságáért és fejlődéséért őszinte becsülettel harcolók mellé.

* A megemlékezés teljes szövege a Magyar Tudomány 2001/2. sz. 228-230. oldalain jelent meg.

Donhoffer Szilárd néhány év híján végigélte az eseményekben bővelkedő 20. századot. Egyénisége, bámulatra méltóan széles műveltsége, kiemelkedő kritikai képessége, világos, lényegret megragadó gondolkodása általános megbecsülést szerzett neki. Halála nagy vesztesége orvostudományunknak és egészségügyünknek. Számomra ennél nagyobb személyes veszteség. Nagyon nagyra becsült és szeretett Mesteremet vesztettem el, akinek élete legvégéig megőrzött szellemi frissessége, széles körű érdeklődése, olvasottsága és bölcsessége élménnyé tette a problémák vele történő megvitatását. 1941-ben orvostanhallgatóként ismertem meg a pécsi Belklinikán. Előadásai, betegbemutatásai, klinikai konzultációi alapvetően befolyásolták orvosi gondolkodásomat, diagnosztikai, gyógyító és oktató munkámat. Felejthetetlenek maradnak gyakorlatai, ahol a bemutatott beteghez kihívott kollégákat gyakran tudatosan félrevezette, hogy azok tévedésein keresztül élesebben vésődjön emlékezetünkbe a betegségek ezerarcú megjelenésének differenciáldiagnosztikája.

Donhoffer Szilárd neve a mai orvosi köztudatban elsősorban a kórélettanhoz kötődik, és valóban ő volt egyik kiemelkedő megeremtője a kórélettan új klinikai irányzatának. Tudományos közleményeit, kitűnő kórélettani tankönyvét és oktató munkáját egyaránt elkötelezett klinikus volta jellemzi. Szigorú oktató és nevelő volt. A főnöke, Ángyán János professzor köztudottan könnyű belgyógyászati szigorlata előtti, Donhoffer adjunktus vezette kötelező kikérdezés a diákok túlnyomó többsége által rettegett tetemrehívás volt. Ott nem segített más, csak az alapos felkészülés, a tárgyi tudás és a jó kombinatív készség. Ez volt a gyakorló orvosi tevékenységre való felkészítés magasiskolája. Donhoffer Szilárdnál nem léteztek kapcsolati befolyások, protekció vagy hízelgésen alapuló előnyszerzés. Csak a becsületes tudás számított. Életemben kevés dologra voltam olyan büszke, mint arra, hogy tudományok doktora disszertációm védésén opponensi véleményét azzal fejezte be, hogy élete két legtehetségesebb tanítványának egyike voltam. Sokáig találgattuk, ki a másik. Végül megkérdeztem, és kiderült, hogy Berde Botond, a Svájcban kiemelkedő karriert befutott gyógyszerkutató.

Ragyogó oktató volt, kristálytisza vitatkozó elme, magas erkölcsi eszmények által vezérelt szigorú kritikus. Intézetében a színvonalas kutatómunkát közvetlenül ellenőrizte. A szakmai megbeszéléseken a vitatkozókédvet, az önismeretet, az önbírálatot és a stabil belső értékrend kialakítását fejlesztette.

Vezető egyénisége volt a „Nagy Pécsi Iskolának”, a Pécsi Orvostudományi Egyetem fénykorának. Halálával ennek, a magyar orvostudomány fejlődésében fontos szerepet játszó iskolának egy korszaka zárult le.

Tudományos munkásságának első évtizedében elsősorban a szénhidrát-anyagcserével foglalkozott.....A világháború alatt áttért a véralvadás vizsgálatára.....Ugyancsak a háború alatt kezdi meg a táplálékfelvétel szabályozásával és a táplálékvalogatással foglalkozó kísérleteit.....

A későbbiekben munkásságának súlypontja a hőszabályozás vizsgálata. A hipertermiás energiaforgalom fokozódását elemezve egyértelműen bizonyította, hogy az addig elfogadott magyarázat, mely szerint a jelenség egyszerűen a van't Hoff szabály következménye, téves, mert a hipertermia ellenére sem fokozódik az energiaforgalom bizonyos narkotikumok hatásának tartama alatt, pajzsmirigy vagy hipofízis eltávolítása után, valamint bizonyos hypothalamus és epithalamus laesiók után.

Egyértelműen bizonyította a hypothalamikus hidegreceptorok létezését...A hőszabályozás kibernetikai szemléletű elemzésének áttekintését tartalmazta 1971. évi Semmelweis emlékelőadása.

Az emlős agy homeotermiájának problémája 1958-tól foglalkoztatta. Vizsgálatainak eredményeit a *The Homeothermia of the Brain* című monográfiában összegezte (1980). Kritikája változatlan élességéről tanúskodik 1986-ban megjelent közleménye: *Body Size and Metabolic Rate: Exponent and Coefficient of the Allometric Equation. The Role of Units.*

142 tudományos közleménye jelent meg. Túlnyomó többségük rangos nemzetközi foyóiratokban, köztük 4 a *Nature*-ben. Könyvei: A belgyógyászati diagnosztika alapelemei és ragyogó *Kórélettan* könyve orvosgenerációk fejlődését, gondolkodását befolyásolta. Ez a könyv a kritikai elemzésre épülő élettani ismereteken alapuló klinikai gondolkodás elsajátításának gazdag tárháza.

Rendkívül széles alapkultúrája, anyanyelvi szintű angol- és németnyelvtudása, a latin és görög nyelv ismerete alapozta meg bámulatra méltó olvasottságát. Élete végéig követte az orvostudomány és a széles körű kulturális, fizikai és technikai ismeretek fejlődését. életét végigkísérte a zene és az irodalom szeretete.

Élete utolsó két évében írt elmékedései: a kéziratban fennmaradt 11 *Parerga**. Kiemelve néhány gondolatot: A szóról elmékedik mint tudás hordozójáról, de rámutat, hogy a szó egyben a legveszedelmesebb fegyver, amit mindenki (minimális korlátoktól eltekintve) szabadon kénye-kedve szerint használhat. A megismerés korlátairól elmondja, hogy mindenkor tudatában kell lennünk, hogy a valóságnak csak egy elenyészően kis részét ismerjük. Foglalkozik azzal a felismeréssel, hogy az ember környezetében zajló, általa nem érzékelhető folyamatok tömege nem jogosít arra a következtetésre, hogy ezek hatástalanok. Az eutanázia kérdését tárgyalva szomorúan értékeli, hogy a mai orvostársadalom nem elhanyagolható kisebbsége nagyon is elmarad a feladatok megoldásához nélkülözhetetlen morális szinttől.

Ez a 11 *Parerga* élénken tükrözi, hogy utolsó pillanatáig megőrizte elméje frissességét és széles körű érdeklődését. Ma még fel sem tudjuk mérni a halálával ért veszteséget, csak nagyon fájó szívvel búcsúzunk Donhoffer Szilárd akadémikustól. Jelenlétét, érdeklődő tekintetét, rövid, lényegre megragadó véleménynyilvánításait nagyon fogjuk nélkülözni, de szellemi öröksége velünk marad. Gondolatban sokszor fogjuk segítségül hívni bölcsességét, útmutató elvi állásfoglalásait.

HOLLÁN ZSUZSA

Tanártársai körében készült képek találhatóak Donhoffer professzorról e kiadvány 249 – 250. oldalain. Intézetbeli emléktáblájának felavatásáról a 255. oldalon szerepel híradás. A szerkesztő köszönettel tartozik az előző *Értesítő* átadása után Tőle kapott kritikai észrevételekért és az Ernst professzorról elmondott információkért.

* A *Parergon* (többes szám *parerga*) görög elnevezés = mellékmű, függelék.

HOFFMANN TIBOR

(1922–2001) *

A kvantummechanika alkalmazásait a természettudomány más területein: az anyagtudományban, a kémiában, a biokémiában, a neurológiában a számítógépek megjelenése tette gyakorlatilag lehetővé, s ezzel a századközépen új korszak vette kezdetét a kutatásban. Ennek volt hazai úttörője Hoffmann Tibor, aki Budapesten dolgozott, tanított, szervezett, és most életének hetvenkilencedik esztendejében elhunyt.

Hoffmann Tibor a Szent István Gimnáziumba járt, már ott pályadíjat nyert a Kármán-féle örvények tanulmányozásával. 1940-ben első díjat kapott az Eötvös Loránd Matematikai Tanulmányi Versenyen és a Károlyi Irén Fizikai Tanulmányi Versenyen. A budapesti Tudományegyetemen szerzett matematika-fizika-szakos tanári oklevelet, majd Gombás Pál professzor mellett a Műegyetemen tanított. A RbJ dinamikájából doktorált, majd ezt követően értekezés megvédésével ő szerezte meg elsőként a fizikai tudományok doktora címet.

A múlt század első felében Gombás Pál itthon maradt, és az itthon dolgozó fizikusok közül a legnagyobb tudományos elismerést ő vívta ki a külföld szemében. Azt azonban, hogy a kvantummechanika alkalmazásai előtt a számítógépek nyitnak új távlatokat, tanítványa, Hoffmann Tibor ismerte fel. 1952-től az Egyesült Izzó kutató laboratóriumában, a Távközlési Kutatóintézet elméleti osztályán, a Vegyipari Egyesülés számítástechnikai osztályán; másodállásban pedig a KFKI Szilárdtestfizikai Osztályán dolgozott, és ért el figyelemre méltó eredményeket.

1965-től nyugdíjazásáig az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság osztályvezetőjeként segítette a számítógépek hazai elterjesztését.

A számítástechnikával kapcsolatban rövidebb-hosszabb időn át külföldön is dolgozott, többek között a Svéd Atomenergia Kutatócentrumban, a Karolinska Intézetben, a Control Data cégnél az Egyesült Államokban, a Honeywell-nél Franciaországban.

Az Eötvös Társulatnak megalakulása óta elnökségi tagja, egyidőben főtítkárhelyettese volt. 1979-ben megkapta a Társulat Eötvös Plakettjét. Alapító elnökségi tag volt a Magyar Biofizikai Társaságban.

Hoffmann Tibortól tisztelettel búcsúznak barátai, ismerősei, tanítványai.

(Fizikai Szemle 2001/11. 364. old.)

* Hoffmann Tibor 2001 januárjában hunyt el Budapesten.

TIGYI ANDRÁS

(1924-2001)

A Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kara mély fájdalommal tudatja, hogy dr. Tigyi András ny. egyetemi tanár hosszan tartó, súlyos betegség után 2001. november 16-án, életének 76. évében elhunyt.

Tigyi András professzor 1924-ben született Kaposváron. Középiskoláit Kaposváron, orvosi tanulmányait pedig a Pécsi Orvostudományi Egyetemen végezte, ahol 1949-ben avatták orvosdoktorrá. Egyetemi pályafutását 1949-ben a POTE Élettani Intézetében kezdte, 1953-ban tanársegédi, 1957-ben adjunktusi, 1962-ben pedig docensi kinevezést kapott. Alapító tagja volt az 1961-ben megalakult Magyar Biofizikai Társaságnak. 1970-ben a POTE újonnan létrehozott Biológiai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára lett, az intézetet 1992-ig, nyugdíjba vonulásig vezette. Ezt követően emeritus professzorként vett részt a sejtbiológia oktatásában.

Tigyi professzor kutatási területe kezdetben a neurofiziológia volt, kandidátusi disszertációját 1958-ban védte meg a neurohormonális szabályozás témakörében. Érdeklődése később a sejtbiológia és a molekuláris biológia felé fordult. Ebben jelentős szerepe volt a Glasgow-i Egyetem Biokémiai Intézetében töltött egyéves tanulmányútjának. A POTE-n elsőként hozott létre sejt- és molekuláris biológiai kutató laboratóriumot. Munkatársait támogatta abban, hogy neves külföldi egyetemeken sajtóítsák el a modern molekuláris biológiai módszereket és azokat a POTE Biológiai Intézetében is meghonosítsák. Intézetvezetőként a szekréció sejtszintű mechanizmusait, a sejtmagban lezajló génexpressziós folyamatok szabályozását, a kémiai karcinogenezis mechanizmusát, a szilikózis sejtszintű patomechanizmusát vizsgáló munkacsoportok kutatásait irányította. Munkatársai, tanítványai közül többen nyertek el egyetemi, főiskolai tanári kinevezést, lettek külföldi egyetemek professzorai.

Tigyi professzor oktatói tevékenysége mind a sejtbiológia tanításában, mind az orvostudományban úttörő jelentőségű volt. 1962-ben az országban elsőként vezette be az orvostudományban a modern molekuláris biológia oktatását, majd intézetigazgatóként olyan - ma is élő - innovatív módszereket fejlesztett ki és vezetett be a tárgy oktatásában, melyek nemzetközi visszhangot keltettek. 1974 és 1990 között a POTE Oktatástechnikai és Módszertani Csoportjának vezetőjeként jelentős szerepe volt az audiovizuális oktatóprogramok bevezetésében a pécsi orvostudományban. 1984-ben egyike volt azoknak, akik - az országban először - megszervezték az angol nyelvű orvostudományban a POTE-n. 1984 és 1990 között elnöke is volt az angol programnak.

Kiemelkedő oktatói, oktatásszervezői tevékenységéért több kitüntetést kapott (Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1964; Munka Érdemérem Arany Fokozata, 1977; Felsőoktatási Díj, 1987). Tigyi professzor személyében olyan kollégánkat veszítettük el, aki egész aktív életét orvostudományunknak szentelte, széles látókörű kutató, lelkiismeretes oktató, önzetlen, segítőkész munkatárs és emberséges főnök volt. Emlékét kegyelettel és tisztelettel megőrizzük.

SZEBERÉNYI JÓZSEF

SIMONYI KÁROLY

(1916-2001)

Simonyi professzor 2001. október 9-én családi körben csendesen elhunyt.

Simonyi professzor három nagyon fontos területen nyújtott kiemelkedő teljesítményt. Az első a részecskegyorsítókra alapozott magfizikai kutatások magyarországi elindítása. 1951-ben a Műegyetem soproni Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karán munkatársaival együtt megépítette az első magyarországi Van de Graaff generátort és megfigyelte a gyorsított protonokkal létrehozott magreakciókat. Teljesítményéért 1952-ben Kossuth-díjat kapott. A hazánkban fontos eredményt ma már márványtábla örökíti meg a Soproni Egyetem falán.

1952-ben Budapestre költözött és vezetésével megalakult a Központi Fizikai Kutató Intézet Atomfizikai Osztálya és a Műegyetem Elméleti Villamosságtan Tanszéke. A KFKI-ban tovább folytatta a gyorsítók építését, amelyek megalapozták a magyar magfizikai kutatásokat. A KFKI-ból, ahol politikai okokból "megfagyott körülötte a levegő" 1957 decemberében önként távozott.

Ettől kezdve minden erejét a mérnökök nevelésének, tanításának szentelte: A mérnökképzést több könyv megírásával, példatárak szerkesztésével magas szintre emelte. A villamosság területén írt könyvei sok magyar kiadásban, valamint angol, német, orosz és román nyelven jelentek meg. A politika az Egyetemen is utána nyúlt, tanszékvezetői pozícióját két ok miatt sikerült 1970-ig megőriznie. Az egyik, hogy Elméleti Villamosságtan tankönyve nagy sikert aratott a Szovjetunióban, a másik, hogy lelkes párttag hallgatói védték, amíg lehetett. 1971-ben megint megfagyott körülötte a levegő, a tanszékvezetésről történt lemondásával kitért az ellene irányuló támadások elől. Beosztott egyetemi tanárként oktatott tovább. 1989-ben vonult nyugalmába.

1971-ben megkezdte kultúrtörténeti kutatásait, a humán és természettudományos kultúrák történetének egységes szemléletű tárgyalását. A két kultúrkört áthidaló egyetemi előadásait "A fizika kultúrtörténete" című könyvvé fejlesztette, amely egyedülálló, hatalmas szintézis, és mint ilyen, nagy hiányt pótol egyaránt a magyar és a világirodalomban. A könyv nemcsak a természettudományokkal foglalkozó mérnökök, fizikusok, tanárok figyelmét fordítja a humán kultúra felé, hanem sok humán műveltségű egyénnek is bemutatja a két kultúra lényegi egységét. Nem véletlen, hogy "A fizika kultúrtörténete" című könyv három németnyelvű kiadásban jelent már meg és nemrég hagyta el a nyomdát a negyedik magyar átdolgozott kiadás. 2000-ben megjelent "A fizika kultúrtörténete" CD-ROM kiadása és 2001-ben „A magyarországi fizika kultúrtörténete - XIX század” című rövidebb tanulmánya. Halála előtt az utóbbi témakör továbbépítésén dolgozott.

Simonyi Károly munkásságát végül elismerte a magyar állam (Állami Díj, 1985, Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje, 1997.), a Műegyetem (Díszdoktor, 1991.), a Tudományos Újságírók Kamarája (Az év tudósa, 1996, amely az oklevél mellett még azzal is járt, hogy egy csillagot neveztek el róla). 1998-ban Simonyi Károly munkásságát - mindenki tudtával - a Magyar Nemzeti Örökség részévé nyilvánították. 2000 májusában a Magyar Tudományos Akadémia 175 éves fennállásának évében az

Akadémia legnagyobb elismerését, az Akadémiai Aranyérmét kapta meg. Simonyi professzor egészségi állapota miatt nem tudott a Közgyűlésen személyesen részt venni. Az érmet idősebb fia, Charles Simonyi, a Microsoft cég főmérnöke, a Word Processor megalkotója vette át nevében. Simonyi professzor azonban mégis jelen volt, mert köszönetét hangszalagról meghallgathattuk. A tőle megszokott, lelkes átéléssel elmondott beszédből álljon itt néhány sor:

Befejezésül engedjék meg, hogy saját könyvemből idézzek. "Az 1920-as évek végén vagyunk, egy fizikus kongresszuson vagy húsz Nobel-díjas, Nobel-díj-várományos fizikus társaságában. Közöttük a huszonévesek, izmosak, öntudatosak, tehetségesek, rámenősek: Heisenberg, Pauli, Dirac és a többiek. Még az ereje teljében lévő Einsteint is lehurrogják. A fénykép háttérében ül három megfáradt, egyéni tragédiáktól is elgyötört öregember, Madame Curie, Planck és Lorentz. Az induló huszadik század három nagy géniuszának a képét nézve nem szellemük fölénk tornyosuló nagyságának nyomását érezzük, hanem látva esendő emberi voltukat, csodálatunk mellé szeretetünk is társul."

De mit kezdjünk egy esendő, hétköznapi öregemberrel, aki legfeljebb egy kissé lelkesebb és munkabíróbb, mint az átlag. Akinek szelleme így nem is tornyosulhat nyomasztóan fölénk, tehát nem is csodálhatjuk. De szeretetünket kiérdemelheti. Ezt éreztem a díj odaítélésénél, és ezért a szeretetért mondok köszönetet. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Fia, Charles Simonyi (rőla a 13. fejezetben olvashatunk ismertető sorokat - a szerk.), a Simonyi család nevében felajánlást tett, ez lett az alapja a Charles Simonyi Kutatói Ösztöndíj rendszernek, amely az "Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért" keretében az Oktatási Minisztérium és Magyar Tudományos Akadémia együttműködésével működik.

Utolsó elismerésként szülőfaluja, Egyházashely 2001-ben diszpolgári címmel tüntette ki.

Eredményekben különlegesen gazdag élet ért véget Simonyi professzor halálával. Reméljük, hogy életműve példa lesz a XXI. században is.

KESZTHELYI LAJOS

IPPNW	International Physicians for the Prevention of Nuclear War
ISBE	International Society of the Built Environment
ISPR	International Society of Photosynthesis Research
IUPESM	International Union of Physical and Engineering Sciences in Medicine
NEDO	New Energy Development Organisation
NSF	National Science Foundation (USA)

← 259. old.

(Tájékoztató az 56. oldalon!)

325. old. →